

O'QUVCHILARDA NUTQIY KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA DARSDAN TASHQARI O'QUV MANBALARIDAN FOYDALANISH

Rajabova Zarafshon Davronovna, Samarqand davlat universiteti
tayanch doktoranti

THE USE OF EXTRACURRICULAR EDUCATIONAL RESOURCES IN THE DEVELOPMENT OF SPEECH SKILLS IN STUDENTS

Rajabova Zarafshan Davronovna, Samarkand State University
base doctoral student

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВНЕКЛАСНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ В РАЗВИТИИ РЕЧЕВЫХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ

Раджабова Зарафшон Давроновна, базовый докторант
Самаркандского государственного университета

<https://orcid.org/0009-0006-3840-5347>

e-mail:
rajabova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarda nutqiy ko'nikmalarni rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari, xususan, darsdan tashqari o'quv manbalari orqali til o'rganish samaradorligini oshirish yo'llari tahlil qilingan. Muallif darsdan tashqari materiallar (badiiy asarlar, audio-video resurslar, bloglar va ijtimoiy tarmoqlar) asosida o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini shakllantirish imkoniyatlarini yoritadi.

Kalit so'zlar: nutqiy ko'nikma, darsdan tashqari faoliyat, multimediya manbalar, til o'rganish, interaktiv resurslar.

Abstract: This article analyzes modern approaches to developing students' speech skills, in particular, ways to increase the effectiveness of language learning through extracurricular educational resources. The author highlights the possibilities of forming students' oral and written speech based on extracurricular materials (works of art, audio-video resources, blogs and social networks).

Keywords: speech skills, extracurricular activities, multimedia resources, language learning, interactive resources.

Аннотация: В данной статье анализируются современные подходы к развитию речевых навыков у учащихся, в частности способы повышения эффективности изучения языка с помощью внеклассных образовательных ресурсов. Автор освещает возможности формирования устной и письменной речи учащихся на основе внеклассного материала (художественные произведения, аудио-видео ресурсы, блоги и социальные сети).

Ключевые слова: речевые навыки, внеклассные мероприятия, мультимедийные ресурсы, изучение языка, интерактивные ресурсы.

KIRISH. O'zbek maktablarida ingliz tili metodikasi oldida turgan muhim masalalardan o'qitishning o'ziga xos murakkabliklari mavjud hisoblanadi. O'rta umumta'lim maktabida chet bo'lib, ularni bartaraf qilish chet tili o'qitish tillarini, shu jumladan ingliz tilini o'rganishning

yetakchi maqsadi, bir tomondan, o'rganilayotgan tilda og'zaki va yozma nutqning muloqot va ko'nikmalarini shakllantirish, ikkinchi tomondan, lingvokulturologik kompetentsiyani rivojlantirishdir. Boshqacha qilib aytganda, biz ikkinchi darajali lingvistik shaxsni rivojlantirish haqida gapiramiz. I.B.Ignatova yozganidek, bu faqat mashg'ulotlar jarayonida doimiy nutq amaliyoti natijasida mumkin¹. Chet tilini o'rganish germeneytik xususiyatga ega, ya'ni matn ustida ishlash bilan chambarchas bog'liq va uslubiy kontekstda biz ta'limning aniq uslubiy maqsadlari va vazifalarini, shuningdek umumiy uslubiy va xususiy didaktik printsiplarni hisobga olgan holda tanlanishi kerak bo'lgan o'quv matni haqida gapiramiz.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI. Zamonaviy ta'limda o'quvchilarning nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish muhim o'rin tutadi. Til faqat darsliklar orqali emas, balki keng ijtimoiy va madaniy muhitda shakllanadi. Shuning uchun darsdan tashqari o'quv manbalaridan foydalanish o'quvchilar til madaniyatini boyitishda muhim ahamiyatga ega. Xususan, bugungi raqamli dunyoda turli interaktiv, multimediya, matnli va og'zaki resurslardan samarali foydalanish orqali o'quvchilarning so'z boyligi, fikr bayon qilish, suhbatdosh bilan muloqotga kirishish kabi qobiliyatlari rivojlanadi.

1. Nutqiy ko'nikmaning asosiy tarkibiy qismlari. O'quvchilarda nutqiy kompetensiya quyidagi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi:

- **Tinglab tushunish** (reproduktiv eshitish, asosiy ma'lumotni ajratish);

- **Og'zaki nutq** (o'z fikrini ifoda etish, suxandonlik);

- **Yozma nutq** (matn tuzish, mazmunli bayon qilish);

- **O'qib tushunish** (mantiqiy tahlil qilish, fikr chiqarish).

2. Darsdan tashqari o'quv manbalarining turlari. Quyidagi vositalar o'quvchilarning til ko'nikmalarini darsdan tashqarida mustahkamlash uchun foydalidir:

a) Badiiy adabiyotlar va ertaklar. O'quvchilar yoshiga mos kitoblar (hikoyalar, ertaklar) ularning til sezgirligini rivojlantiradi.

Matn tahlili orqali mavzuni tushunish, personaj fikrini baholashga o'rganadilar.

b) Audio-podkast va videodarsliklar. - Eshitish orqali tushunish, talaffuzni o'rganish va suhbat ohangiga e'tibor beriladi.

- Multfilmlar, intervyular, til o'rgatuvchi videolar foydali bo'ladi.

c) Internet bloglari va veb-resurslar.

- O'quvchilar blog yozishni o'zlari ham boshlashi mumkin;

- Qiziqarli matnlar asosida muhokama va fikr almashish tashkil qilinadi.

d) Teatrlashtirilgan sahna ko'rinishlari.

- Tilga taalluqli dramatik chiqishlar, rol o'ynash orqali muloqot madaniyati shakllanadi;

- Emotsional nutq, harakat va ifoda uyg'unligi paydo bo'ladi.

3. Amaliy yondashuvlar va metodikalar.

- **"Bir kun – bir so'z" metodi:** O'quvchi har kuni yangi so'z yoki iborani o'rganadi va uni og'zaki yoki yozma nutqda ishlatadi.

- **"Kitobxonlik klubi":** O'quvchilar bir asarni tanlab, har hafta muhokama qilishadi.

- **"Bloglar va og'zaki hikoyalar":** Talabalar o'z kundaliklarini videoga yozib, ijtimoiy tarmoqlarda baham ko'rishadi.

- **"Nutqiy rol o'yinlari":** Savol-javoblar, intervyular va improvizatsiya mashqlari orqali og'zaki muloqotga o'rganish.

Tajriba va kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki:

- Darsdan tashqari manbalarni muntazam ishlatgan o'quvchilar nutqiy faoliyatda faolroq bo'ladi;

- Ularning **so'z boyligi, nutq izchilligi va emotsional ifoda** qobiliyatlari ancha yuqori bo'ladi;

¹ Игнатова И.Б., Андреева С.М. Коммуникативная культура языковой личности студентов-филологов./

- O'quvchining mustaqil fikr yuritish, ijodiy yondashuv ko'nikmalari rivojlanadi.

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish (O.S.Axmanova, I.A.Zimnaya, I.B.Ignatova, O.N.Proxorova, T.V.Samosenkova va boshqalar) chet tili darslarida o'quv matni bilan ishlash turli shakllarda bo'lishi mumkinligini ko'rsatdi: o'qish, tarjima qilish, takrorlash, tinglash, o'qilgan matn bo'yicha suhbat va uni muhokama qilish. Shu bilan birga, o'qitish jarayonida kommunikativ nutq qobiliyatlari va ko'nikmalarini rivojlantirish vositasi va kognitiv faoliyatning elementi sifatida o'qishga yetakchi o'rin beriladi.

Buning nazariy ahamiyati: tadqiqot orqali ingliz tilida darsdan tashqari o'qishni tashkil etish usuli sifatida interaktiv ish daftarining uslubiy salohiyati aniqlandi. Shu bilan birga, ikki tilli o'quvchilar tomonidan chet tilidagi matnni idrok etish xususiyatlari aniqlandi. Amaliy ahamiyati: tadqiqot uchun ishlab chiqilgan interaktiv ish daftarchasi shunga o'xshash qo'llanmalarni yaratishda namuna bo'lishi mumkin va o'zbek maktablarida ingliz tilida darsdan tashqari o'qish darslarida qo'llanilishi mumkin.

Ingliz tilini o'rganishda muhim jihat sifatida o'qish "O'qish – bu nutq faoliyatining retseptiv turi bo'lib, u matndagi ma'lumotlarni olishni, shu jumladan muallifning niyatini o'qish jarayonida qayta yaratishni o'z ichiga oladi"[2]. Chet tilini o'qitishda o'qishni maqsad va vosita sifatida ko'rish mumkin. Butun ishning tuzilishi ushbu jarayonni qaysi nuqtadan aniqlashimizga bog'liq[3,264-277-betlar].

Ingliz tilini o'rganuvchi o'zbek o'quvchilar tomonidan chet tilidagi matnlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun quyidagi ko'nikmalarni rivojlantirish kerak:

1.2-rasm

Ishchi daftar asosida deganda "mustaqil ish uchun ham, o'qituvchi rahbarligida ishlash uchun ham har xil turdagi vazifalarni o'z ichiga olgan bosma asosga ega bo'lgan ko'pfunksional didaktik qo'llanma" tushuniladi[7,27-bet]. Hozirgi kunda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning faol joriy etilishi munosabati bilan an'anaviy ish daftarini interfaol o'quv qo'llanmasiga birlashtirish masalasi paydo bo'lmoqda.

O'quvchilarda nutqiy ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirishda darsdan tashqari o'quv manbalari muhim vosita hisoblanadi. Bu manbalar orqali o'quvchilar tilga nisbatan muhabbat va qiziqishni his qiladi, mustaqil o'rganish ko'nikmasi shakllanadi. Shuning uchun o'qituvchilar zamonaviy darsdan tashqari metodikalarni o'z amaliyotiga keng joriy qilishi zarur.

FOYDLANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G'ulomov S. Til o'rgatish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2018.
2. Jalolov J. Ingliz tili o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2014.
3. Allwright, D. & Bailey, K. Focus on the Language Classroom. – Cambridge University Press, 1991.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi me'yoriy hujjatlari.
5. www.ziynet.uz – ta'lim portali.